

vým dielom a ako sa ich stretnutie s týmto geniálnym mysliteľom napokon odrazilo v ich vlastnej originálnej filozofickej tvorbe. Som presvedčený, že aj čitateľ dobre oboznámený s jednotlivými existencialistickými autormi, spomínanými v knihe, sa v každej štúdií dozvie niečo nové a že si tu v mnohých prípadoch nájde i čosi podnecujúce ďalší výskum.

Milan Petkanič

Milan Petkanič
Katedra filozofie FF UCM v Trnave
Nám. J. Herdu 2
917 01 Trnava, SR
e-mail: milan.petkanic@gmail.com

PETER ŠAJDA et al.:

Affectivity, Agency and Intersubjectivity

Budapest: L'Harmattan, 2012, 237 s.

Medzinárodná kolektívna monografia *Afektivita, konanie a intersubjektivita*, publikovaná v anglickom jazyku, ponúka odbornému čitateľovi exemplárnu zbierku príspevkov, ktoré pristupujú k danej tematickej oblasti z viacerých špecifických filozofických perspektív. Tradičné námety kontinentálnej filozofie dopĺňajú aktuálne interdisciplinárne skúmania, ktoré sa pohybujú na rozmedzí filozofických a vedeckých výskumov. Filozofia nadväzuje plodný dialóg s psychológiou, sociológiou, s kognitívnymi vedami, politickou teóriou, etikou či teológiou.

Do diskusie prispievajú mnohé tradičné authority dejín myslenia. Florin George Călian v článku *Platónova psychológia činu a pôvod konania* prezentuje Platónovu „psychológiu“ v nezvyčajnom stretnutí s Freudom. Matthew Post analyzuje problém jednoty, identity a inakosti u G. W. F. Hegela, a to v súvislostiach jeho chápania zápasu na život a na smrť a problému odcudzenia a násilia. Peter Šajda problematizuje klasickú tézu o Buberovom „obrate“ od intimity subjektivity k „dialogickej filozofii“ a poukazuje na hlbokú kontinuitu jeho tvorby a myslenia. Cenným príkladom aktuálnych fenomenologických výskumov realizovaných na pôde tradičných husserlovských skúmaní je štúdiá Jaroslavy Vydrovej. Tá prináša jedinečný náhľad na živo diskutovanú tému fenomenológie a interdisciplinarity, obzvlášť na možnosť spolupráce fenomenológie a kognitívnych vied. Na pozadí Finkovej *Šiestej karteziánskej meditácie* kladie autorka kľúčové otázky týkajúce sa charakteru a vzájomného vzťahu fenomenologickej a vedeckej metodológie a odpovedá na ne dôslednými a systematickými analýzami jednotlivých nastolených motívov. Heideggerovou cestou sa vydávajú Martin Muránsky a Jana Tomašovičová. Charakter *intersubjektivita* a *vnútornosti* v Patočkovom chápaní pohybov ľudskej existencie dôsledne spracúva Martin Ritter. Napokon, o samote, ktorá nikdy nie je dokonale sama, ale vždy je prekvapivo „*formou vzťahu*“ (s. 200), píše vo svojom článku *Samota ako filozofické sta-*

novisko u neskorého Bachelarda Anton Vydra.

Významnou tematickou líniou publikácie je aj znepokojujúca problematika subjektivity, intersubjektivity a alterity. Emmanuel Lévinas dôsledne radikalizuje povahu etického vzťahu. David Weberman si v týchto súvislostiach kladie otázku: *Potlačuje snaha porozumieť Druhému inakosť Druhého?* Všimá si, že neprestúpiteľná asymetria a radikálna inakosť Druhého u Lévinasa v sebe nesie nemálo teoretických a praktických ťažkostí. Weberman vysoko hodnotí etický význam uznania požiadavky radikálnej inakosti. Vyjadruje ale zároveň v súvislosti s touto predstavou pochybnosť, „isté výhrady či obavy“ (s. 138). V praxi by totiž mohla paradoxne ústiť do väčšej separácie a rezignácie v súvislosti so snahou priblížiť sa inému, porozumieť mu. Doplnením a vyvážením neúnosnej Léviánskej radikality má byť preto Gadamerovo hermeneutické riešenie problému inakosti druhého človeka. Weberman zdôrazňuje, že hoci Gadamer uznáva zásadne neredukovateľnú povahu druhého, predsa len nevyklúča, že pod podmienkou pozornej a úctivej otvorenosti ho môžeme čiastočne spoznávať, a tak priepasť medzi mnou a druhým postupne premostovať. Vyjadrené v kontexte teórie porozumenia: Aj k druhému sa môžem približovať na báze zlievania, fúzie horizontov (podobne ako pri úspešnej konverzácii). Jedinečný svet druhého nás tak mnohému učí a významne obohacuje, nie je osudovo neprístupný. Autor dospieva k záveru, že tieto dve koncepcie sa pri reflexii filozofickej problematiky intersubjektivity vhodne dopĺňajú a mali by stáť bok po boku.

Webermanov zámer a pozícia sú zrozumiteľné a sympatické. Na margo autorových výhrad by som však rada uviedla niekoľko stručných poznámok, ktoré jeho riešenie problematizujú. Nekomplexný Weberov prístup a spôsob interpretácie, napríklad vedomé odhliadanie od náboženských súvislostí (s. 139), nepostačujú na uchopenie hĺbky zmyslu skúsenosti, ktorú vo svojom diele vykresľuje Lévinas. Tento židovský mysliteľ predstavuje Druhého v kontexte hĺbkovej fenomenológie etického vzťahu. Podobné intencie sú Gadamerovi vzdialené. Možno si preto položiť otázku o korektnosti komparácie týchto dvoch autorov. Jedinečnosť perspektívy, z ktorých rozvíjajú svoje koncepcie, ako aj ich autorské zábery sú podľa môjho názoru nesúmerateľné. Weberman napríklad píše, že koncepcia radikálnej alterity je nevyhnutná, ale „musí byť pochopená ako etický nárok, nie ako opis poznateľnosti Druhého“ (s. 139). Dovolím si tvrdiť, že práve v tomto zmysle sa snaží Lévinas alteritu fenomenologicky uchopiť. „Nepoznateľnosť“ Druhého sa nezjavuje na úrovni epistemickej danosti. Ide o hlbšiu, omnoho zásadnejšiu, podstatnú nedosiahnuteľnosť, ktorá zostáva v platnosti napriek mnohým úspešným konverzáciám. Navyše, Lévinas menovite rozlišuje medzi dvoma kvalitatívne odlišnými druhmi danosti: „odhaľovaním“ (*dévoilment*) ako spôsobom danosti, akým sa veci odhaľujú vo vzťahu ku mne (vnem, slasť, pragmatické fungovanie i výkony myslenia), a „zjavením“, ktorému nie je vlastná intencionalita so svojou noeticko-noematickou povahou a ktoré prináleží etickej („metafyzickej“) skúsenosti Druhého.¹ Práve so „zjavením“ ako špecifickým spôsobom danosti Druhého úzko súvisí

¹ Porov. napríklad Steinbock, A. (2010): Redukcia Jedného na Druhého. Kant, Lévinas a problém náboženskej skúsenosti. In: Slavkovský, A. R., Vydrová, J., Vydra, A.: *Boh a racionalita*. Pusté Úľany: Schola Philosophica, 96-132.

známa „asymetria“ vzťahu, ku ktorej nemožno pristupovať z pozície skúsenosti „odhaľovania“. Aj bez zachádzania do konkrétnejších detailov v rozlíšení dvoch kvalitatívne odlišných dimenzií skúseností takto postavený problém „porozumenia“ Druhého („effort to *comprehend the Other*“, s. 140) sa mi v prípade Lévinasa nezdá vhodný, resp. filozoficky korektný.

Cenným doplnením problematiky a zároveň čiastočnou odpoveďou Webermanovi je text Pavla Suchareka. Prízvukuje, že medziľudský vzťah je v silnom (Lévinasovom) zmysle skúsenosťou „zjavenia“, manifestáciou Tváre, živou prítomnosťou „výrazu“. Prostriedkom tohto zjavenia je reč. „Tvár“ pritom znamená viac než viditeľná tvár, reč viac než jazyk ako prostriedok zmysluplnej a korektnej komunikácie. „*Zmysel výrazu je artikulovaný zvnútra – je zvláštnym typom poznatku, ktorého posol je zároveň vlastným posolstvom*“ (s. 157). Ďalej hovorí, že etická („metafyzická“) skúsenosť Druhého je „traumatizujúcou“ skúsenosťou pôvodnej *an-archickej* afekcie, skúsenosťou prerušenia skúsenosti, najkrajnejšou pasivitou, *pasivitou ne-intencionálneho*. Autor bližšie objasňuje tieto aj ďalšie kľúčové pojmy „Zjavenia“ (*blizkosť*, subjektivita ako *zvolenosť* a *dobrota* vždy už predchádzajúca moju voľbu, vždy už *staršia* ako moja voľba). Podotýka, že myslenie v ich prípade prekračuje svoje vlastné možnosti a provokuje k formuláciám nejasností, apórií či paradoxov. Prekročené sú dokonca možnosti samotných fenomenologických analýz. Sucharek napokon ponúka malú, no nesmierne cennú odbočku k Lévinasovým zamysleniam nad Talmudom, ktorou poodhaľuje pozadie jeho známych téz a pojmov, najmä vlastnej otázky Zjavenia. Podľa jedného rabínskeho výkladu bola Tóra zjavená Izraelitom spôsobom, ktorý charakterizuje akceptácia predchádzajúca porozumenie (a teda možnosť voľby). Táto udalosť zároveň odkrýva *anjelské tajomstvo* subjektivity – „*byť zvolený, dobrý a zodpovedný dokonca predtým, ako je rozlíšená sloboda od neslobody alebo dobro od zla*“ (s. 166). Zjavenie Tváre je udalosťou rovnakého rádu. Nielen že je teda etika spôsobom videnia Druhého, etika ako „spirituálna optika“ – optika „slepého“ či oslepeného (s. 168), ale navyiac Druhý je metafyzika.

Je zrejmé, že afektivita, konanie a intersubjektivita sú nesmierne bohaté a vzájomne prepletené témy, ktoré nemôžu byť vyčerpávajúco obsiahnuté v jednej publikácii. Hodnota tejto monografie však spočíva v inom. Je významným príspevkom k širším medzinárodným odborným výskumom a zároveň cenným sprievodcom, ktorý pomáha získať základnú orientáciu na tomto širokom a spletitom tematickom poli. Napriek odlišným metodickým postupom a konkrétnym námetom monografia prináša čitateľovi jednoliaty a prehľadný obraz o stave danej problematiky v súčasných odborných diskusiách.

Jana Trajtelová

Jana Trajtelová
Katedra filozofie FF TU v Trnave
Hornopotočná 23
981 43 Trnava, SR
e-mail: trajtelova@gmail.com